

פורום שיאנג-שאן בבייג'ינג: אלטרנטיבה מדומיינת לסדר עולמי חדש

גליה לביא | 13 באוקטובר, 2024 | גיליון 1902

פורום שיאנג-שאן התקיים בבייג'ינג באמצע חודש ספטמבר 2024. הפורום הדגיש תפיסות סיניות מרכזיות דוגמת "הדרום הגלובלי", "יוזמת הביטחון הגלובלי" (GSI), ואת הגישה הסינית שלפיה יש לפתור סכסוכים באמצעות דיאלוג. בעוד שהפורום נחשב בעיני סין כהצלחה, חלק מהרעיונות שהוצגו בו נותרו כלליים ושיקפו הסתכלות נאיבית על המציאות.

ב-12 – 14 בספטמבר התקיים בבייג'ינג המפגש ה-11 של פורום שיאנג-שאן. כנס מרשים זה דומה במידת מה לדיאלוג שנגרי-לה, המתקיים בסינגפור. שני הכנסים מרכזים אליהם שרי הגנה, רמטכ"לים, בכירים נוספים וחוקרים מתחום הביטחון ממדינות שונות, בהווה ובעבר. בפורום שיאנג-שאן ה-11 השתתפו בין היתר שרי ההגנה של גרמניה, סינגפור, סרי לנקה, קמבודיה, בלארוס, לאוס, דרום אפריקה, קונגו וטנזניה, סגן שר ההגנה של רוסיה (דרג נמוך בהשוואה לייצוג במפגשי פורום קודמים), יו"ר ועדת הכוחות המשולבים של פקיסטן, רמטכ"ל איראן וסגן שר החוץ לשעבר של אוקראינה. קוריאה הצפונית לא שלחה נציג מטעמה ובלטו בהיעדרם דוברים ממדינות המזרח התיכון ובכללן ערב הסעודית, מדינות המפרץ, ירדן ומצרים, שהנציגים המעטים מהן לא התבלטו בדיונים.

הנוכחות הצבאית-ביטחונית באה לידי ביטוי גם במדים החגיגיים שלבשו מרבית המשתתפים ובמצעדים של חיילים סינים במסדרונות. בה בעת, הפורום נועד בראש ובראשונה לקדם תפיסות סיניות עדכניות, בדגש על מחשבת הנשיא שי ג'ין-פינג. כך למשל, כותרת הפורום השנה הייתה "קידום שלום למען עתיד משותף", והמושבים זכו לשמות דוגמת "בניית קהילה ימית של עתיד משותף ושמירה על ביטחון ימי", או "הדרום הגלובלי ופיתוח העולם בדרכי שלום".

אחד הדגשים העיקריים של הפורום עסק ב"דרום הגלובלי" - קבוצת מדינות קטנות או מתפתחות באסיה, אפריקה ובדרום אמריקה. נציגים בכירים ממדינות אלו קיבלו במה מכובדת לשאת דברים ולקרוא ל"סדר עולמי חדש", שבו יינתן שוויון לכל המדינות באשר הן. הנציגים קראו לביצוע רפורמות במועצת הביטחון של האו"ם, כדי לתת ביטוי רב יותר לקולן של מדינות קטנות ומתפתחות. כולם כאחד הודו לסין על תמיכתה במדינותיהם והדגישו שרב-צדדיות, רעיון שאותו סין מקדמת, הוא הפתרון הנכון יותר לעולם, בהשוואה להגמוניה האמריקאית הקיימת כיום, בראייתם. ארגונים בינלאומיים, דוגמת ארגון שאנגחאי לשיתוף פעולה (SCO) וארגון מדינות BRICS - שבשניהם סין דומיננטית מאוד - הוזכרו כפלטפורמות חשובות שבהן מדינות מתפתחות יכולות להשמיע את קולן. במידה מסוימת של נאיביות הוזכרו ארגונים אלו גם כמודל לדיאלוג שוויוני שמדגיש את המשותף בין צדדים בסכסוך, ולא את המחלוקות.

הקריאות לשינוי הסדר העולמי ולביסוס סדר עולמי חדש ושוויוני יותר נותרו תלויות באוויר לאחר שאת המעצמה ה"הגמונית", ארצות הברית, ייצג מספר מצומצם של בעלי תפקידים לשעבר או אנשי אקדמיה. אלו השתתפו בעיקר במושבים שעסקו ביחסי סין-ארצות הברית,

יחסי סין-אפריקה ובינה מלאכותית, ונוכחותם לא הורגשה ביתר המושבים, כולל כאלו שעסקו באזורי מחלוקת בין המעצמות - המזרח התיכון, אירופה ואסיה-פסיפיק. היעדרותם, או אי השתתפותם באופן פעיל, אפשרה למנחי המושבים וליתר הדוברים להשתלח במדיניות וושינגטון ש"מחרחרת מלחמות", בהשוואה למדיניות "שוחרת השלום והדיאלוג" של סין, שהוצגה כאלטרנטיבה טובה יותר לניהול הסדר העולמי.

כדוגמה לאותה אלטרנטיבה סינית, הפורום דן רבות ביוזמת הביטחון הגלובלי (GSI), שעליה הכריז הנשיא שי באפריל 2022. היוזמה היא פלטפורמה רעיונית להתארגנות ביטחונית חדשה, שמוצגת כרואה לנגד עיניה את הצורך בפתרון בעיות היסוד של קונפליקטים בין צדדים מסוכסכים, באמצעות דיאלוג ודיפלומטיה, זאת בניגוד לדרך האמריקאית שבחרת כביכול בכפייה ובסנקציות. הדרך הסינית, נטען, מתמקדת במשותף שבין הצדדים כדי ליצור אמון ודיאלוג, שבהמשך יאפשר להגיע להסכמות. סגן שר החוץ של סין, שסיכם את הפורום, הציג דוגמאות להצלחות שכאלו כשציין את הצלחת סין בתיווך בין ערב הסעודית לאיראן, את ההצהרה המשותפת בסיום מפגש של פלגים פלסטיניים בבייג'ינג, וכן את התיווך בסכסוכים נוספים "בדרום אפריקה, במיאנמר ובמדינות רבות נוספות". לדבריו, סין תשאף ליצור שיתופי פעולה בין ה-GSI לארגונים נוספים: SCO, BRICS, ASEAN ואחרים. מיעוט היחסי של משתתפים ממדינות המערב הקשה על הצגת טיעונים נגדיים, שהיו יכולים לעמת את סין עם מדיניותה האסרטיבית בים סין הדרומי, למשל.

עימות שכזה התפתח במושב שעסק ביחסי סין-ארצות הברית. במושב זה התנהל שיח גלוי, פתוח ונוקב בין פרופ' וו שין-בו, דיקן המכון ללימודים בינלאומיים באוניברסיטת פודאן משאנגחאי, לבין ריק ווטרס, מנכ"ל תחום סין בקבוצת אירואסיה ולשעבר סגן עוזר מזכיר המדינה. הנציג הסיני התמקד בהגדרת היחסים, בעוד זה שהאמריקאי קרא לבחון את המדיניות בפועל ולא חסך מעמיתו הסיני ביקורת על אודות מהלכיה של סין בים והתעצמותה הצבאית, כולל בתחום הגרעין, והציג טיעונים לגבי טאיוואן ולייצוא הפנטניל לארצות הברית. למרות ששני הצדדים התבצרו בעמדותיהם, הם הסכימו בדבר הצורך להמשיך ולקיים דיאלוג כדי לשמר יחסים טובים ולצמצם את הסיכון לטעות בשל אי-הבנת כוונות האחר.

כיאה לפורום שדן בסוגיות ביטחון, המזרח התיכון לא נפקד מהשיח, ורבים מהדוברים התייחסו להסלמה בגבול ישראל-לבנון וקראו באופן מיוחד לסיים את המלחמה ברצועת עזה ולשים קץ לסבלות העם הפלסטיני. בלט ביניהם הרמטכ"ל האיראני, שהפגין מידה לא מבוטלת של חוסר מודעות עצמית כשטען שארצות הברית, שאליה התייחס במרום, מייצרת כוחות טרוריסטיים במדינות שונות, שיוצרים בעיות במדינות אחרות. בעולם המקביל שאותו שרטט, כוחות הצבא האיראניים פועלים בכל הדרכים כדי לשמר את הביטחון ולהילחם בטרור, וארצו משתמשת תמיד בדיאלוג ודיפלומטיה עם שכניה, כדי לשמור על יחסים טובים עימם.

דוברים אחרים בפורום התייחסו לשיחות הפיוס בין הפלגים הפלסטיניים, שסין אירחה בבייג'ינג באפריל וביוני 2024. למרות שהסיכוי לפיוס הוא נמוך, טענו, עצם המאמץ והניסיון להגיע לפתרון דיפלומטי הם החשובים. הדוברים התעלמו מרצונם המוצהר של איראן וחמאס להשמיד את ישראל ולא הציעו דרך לגשר על הפער שבין הפסקת אש מידית לבין העובדה שפיוס כלשהו, בין הפלגים הפלסטיניים ובוודאי בין ישראל לפלסטיניים, יארך זמן רב.

בראייה הסינית, הפורום נחל הצלחה. הרעיונות הסיניים שלטו בשיח וסין הצליחה למתג עצמה כמובילת מדינות הדרום הגלובלי, לפחות ברטוריקה של נציגי מדינות אלו. בפועל, מצב היחסים בין סין לבין חלק נכבד ממדינות אלו אינו חף מביקורת, בשל מתן הלוואות בסיכון גבוה, השלכות סביבתיות של השקעות בתשתיות וסוגיות של העסקת עובדים. כל אלו לא הוזכרו בפורום, ולכן אפשר היה לדמיין מציאות אלטרנטיבית של סדר עולמי חדש בהובלת רעיונות סיניים.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט